

Odplavené kanalizační ozvěny

Tento článek popisuje aktivity a nezrealizované plány občanského sdružení yo-yo v bubenečské čistírně.

Čistírna, Stará čistírna anebo Ekotechnické museum v pražské Bubenči bylo v určitých obdobích (v 80. letech minulého století, anebo znovu až donedávna) známé jako místo, otevřené zajímavým nezávislým uměleckým počínům. V 80. letech centrum industriální scény, od konce devadesátých let zde pořádaly své akce občanské sdružení mamapapa či sdružení 4+4 dny v pohybu. Chvilí to vypadalo, že se čistírna stane jedinečným prostorem pro pořádání místně specifických projektů s mezinárodní působností. Také díky bienále Industriální stopy, které se zde koná již od počátku, tedy od roku 2001, a které díky své programové otevřenosti množství takových akcí okolo sebe soustředilo.

Občanské sdružení yo-yo (vzniklo na jaře roku 2009, ovšem jeho členové spolupracují již od roku 2006) objevilo čistírnu v rámci Industriálních stop v roce 2007. Jako součást doprovodného programu jsme zorganizovali akci *Kanalizační ozvěny: komunikace a hygiena*, jejíž součástí byla konference o různých aspektech znečištění *Archeologie čistoty. Ideologické a historické aspekty hygieny*, na níž vystoupili doktorandi dějin umění, filmové vědy a antropologie a umělci, kteří pro spodní prostory čistírny připravili zvukové a audiovizuální performance. Vizuální doprovod koncertů Komorního orchestru Berg mimo jiné propojil v reálném čase prostor čistírny s bývalou výrobnou skelných vláken v Hradci Králové, kde probíhala akce *Chemické Safari*, organizovaná sdružením Poco a Poco Animato. Do čistírny jsme se vrátili v dubnu 2009, kdy jsme v rámci festivalu síťové kultury Multiplace uspořádali *Kanalizační ozvěny II*. Veřejné prezentaci předcházela dvoudenní dílna, v průběhu níž mezinárodní skupina umělců z Belgie, Portugalska a České republiky experimentovala s podvodními kamerami a mikrofony, sestrojovala hydrofon podle návrhů Maxe Eastleyho a snažila se rozeznít podzemí čistírny. Prezentaci vzniklých instalací doplnilo pásmo koncertů a “mediální cirkus” *SHARE*, živé streamovací setkání. *Letní dílny Čistírna* proběhly v srpnu 2009.

V roce 2008 došlo ve vedení čistírny k personálním změnám: dosavadní ředitel Jan Palas byl odvolán správní radou a řízením čistírny byl dočasně pověřen bývalý člen správní rady Martin Holota. Ten vyzval občanské sdružení yo-yo k dlouhodobé intenzivní spolupráci. Naším záměrem bylo vytvořit v čistírně mezinárodní umělecké a rezidenční centrum, zaměřené na propojení umění a ekologie. Jeho součástí měla být galerie v jednom z podzemních prostorů. Představa: umělecké aktivity přirozeně doplňují muzejní činnost, umělci spolupracují s restaurátory parních strojů, yo-yo se podílí na propagaci, grantové agendě, publikační činnosti, budování eko-technické knihovny a společně vzniká atraktivní hybridní program... Finanční prostředky na provoz galerie, pravidelné měsíční audiovizuální performance, dílny, přednášky a na rezidenční pobyty pokrývají granty a dotace. Vzhledem k tomu, že byla čistírna nedávno prohlášena Národní kulturní památkou, možnosti získávání peněz na neziskové kulturní aktivity jsou... Připadalo nám to jako zajímavá výzva, snažit se propojit v prostoru čistírny umění (například instalace využívající zvuku podzemních kapek či pohybu parních strojů) s již tradičními akcemi jako je soutěž parních stříkaček, ale také prostřednictvím uměleckého přístupu citlivě transformovat například část louky za budovou, znovuvytvořit někdejší sad, sbírat data o znečištění vzduchu či vlhkosti a sonifikovat a vizualizovat je. Projekt to byl ambiciózní a uskutečnit se samozřejmě nemohl bez podpory ze strany muzea, bez vzájemné spolupráce a dlouhodobého plánování.

Na domluvené rekonstrukci nebytového prostoru ve druhém patře čistírny jsme se chtěli podílet, a proto jsme navrhli, že si prostor (využívaný jako skladiště bývalého ředitele) pronajmeme jako ateliér a zároveň jej začneme ve spolupráci s muzeem upravovat: uzavřeli jsme nájemní smlouvu na naše jména do konce roku 2009 a druhou za yo-yo, o.s. na celý rok 2010, kdy měly rezidenční pobyty začít.

Úpravami jsme strávili značnou část léta, aby byl prostor připraven pro budoucí rezidenty. Začali jsme rozesílat výzvu na rezidenční pobyty a zažádali o grant. Až tříměsíční rezidence měly být určené pro umělce pracující s různými médii a nástroji a rozvíjející projekty citlivé k prostředí. Rezidenti měli využívat jedinečných prostor čistírny a jejího okolí, používat čistírnu jako nástroj a inspiraci, pracovat s její zvláštní akustikou a světlem, zabývat se tématy vody, znečištění, recyklace. S respektem k fungování čistírny jako muzea a k jeho statusu kulturní památky ji měli obohacovat o další rovinu. Brzy po rozeslání výzvy začali umělci posílat své žádosti. Později jsme se dozvěděli, že také grantová žádost byla úspěšná.

Problémy se objevily v průběhu *Letních dílen*. Na konec srpna jsme pozvali lektory ze Slovenska, Maďarska, Belgie, Německa, Rakouska a České republiky, kteří vedli celkem devět různých dílen, zaměřených mj. na vývoj nových zvukových a vizuálních nástrojů a objektů. Počátečním bodem dramaturgie bylo jako u většiny našich akcí dané místo, tedy čistírna a její okolí. Součástí týdenního setkávání byly veřejnosti otevřené večerní diskuse, koncerty, projekce, performance a společné vaření. Veřejně byly také prezentovány výsledky dílen. Sjelo se na ně celkem okolo čtyřiceti účastníků. Umělci vytvářeli “superjednoduché roboty”, nahrávali s podomácku upravenými kamerami a podvodními mikrofony, vytvářeli hudební nástroje z kapek, vznikla rozhlasová hra a počítačová hra pro dva hráče v hlavní hale čistírny. Dosud “spící” správní rada však začala naše aktivity nepříjemným způsobem omezovat. Najednou nebylo možné zjistit, zda a kdy bude možné pokračovat v předem dohodnuté rekonstrukci rezidenčního prostoru. Slíbená smlouva o spolupráci mezi yo-yo a obecně prospěšnou společností Ekotechnické museum, které má čistírnu v pronájmu, nikdy nevznikla. V průběhu *Letních dílen* nám bylo několikrát vyhrožováno, že celá akce bude zrušena. Pod různými záminkami: prostor čistírny prý navštívil organizátor jedné z budoucích komerčních akcí a nelíbil se mu nepořádek, který uviděl. Jeden ze zaměstnanců čistírny dokonce telefonicky žaloval pracovníci pražského Národního památkového ústavu, že prý zde pořádáme jen večírky. Neustálé vyhrožování správní rady, že dílny zruší, nepříjemně narušovaly jejich atmosféru. Martinu Holotovi rada vytýkala, že nám dal prostor k dispozici zadarmo, a že tím ohrožuje organizování komerčních akcí, na nichž je čistírna existenčně závislá. Když jsme se správní radě pokoušeli představit náš koncept fungování čistírny: podílet se na financování grantovou činností, přičemž by tím mohlo dojít k omezení komerčního provozu, správní rada nejevila zájem; otevřeně nás však ani neodmítli. Připadalo nám podivné, že ekonom a finanční poradce, zaměstnaný obecně prospěšnou společností, nemá žádné zkušenosti s granty, a že správní rada se stará zájem hlavně o komerční využití kulturní památky.

Rozpory mezi správní radou a sdružením yo-yo, a současně i Martinem Holotou, který pomalu ztrácel na dění v čistírně vliv, vyvrcholily v průběhu *5. mezinárodního bienále Industriální stopy*. Zatímco na konferenci, pořádané tradičně v hlavní hale čistírny, se debatovalo o úspěších i neúspěších v oblasti záchrany průmyslového dědictví, uvnitř muzea probíhal politický boj. Když bylo jasné, že rekonstrukci nebytového prostoru nebude možno do zimy dokončit tak, aby byl prostor použitelný jako ateliér, rozhodli jsme se nájemní smlouvu vypovědět. Bylo jasné, že nebude možné hladké fungování rezidenčních pobytů zaručit: neexistovaly ani smlouva o spolupráci, ani prostor, ani snaha ze strany správní rady situaci nějak řešit. Projekt rezidencí v takovéto atmosféře ztratil smysl. Dojem, že správní rada se nás snaží svým chováním přimět k odchodu, aniž by se odvážila nás vyhodit přímo, se potvrdil, když vzápětí poté, co jsme oznámili touhu vypovědět Smlouvu o podnájmu nebytových prostor (8. října), vytáhl manažer z tašky již připravenou výpověď.

Domnívali jsme se, že budeme moci v klidu dokončit akce, konané v rámci doprovodného programu *Industriálních stop*, domluvené s hlavním organizátorem bienále Benjaminem Fragnerem. Informace o projekcích, performancích a koncertech byly publikované na internetových stránkách i v tištěných programech. Čistírna se na jejich organizování ani propagaci nepodílela, pouze v rámci bienále poskytla prostor; stejně jako v předchozích letech probíhaly domluvy formou ústní dohody, nikoliv

písemně. Hladce proběhla pouze první z akcí, *Ozvěny Ekofilm Festu* 11. října. Další den správní rada vypověděla Smlouvu o dílo Martinu Holotovi z důvodů “závažných pochybení při plnění předmětu smluv a ohrožení realizace dohodnutého díla...” (Dohodnutým dílem byla zřejmě myšlena komerční akce – která se nakonec neuskutečnila -, a kterou Holota ohrozil tím, že schválil pořádání akce nekomerční a “problematické”). Další argumentace rady, že se Martin Holota vydával za ředitele, ačkoliv jím nebyl - byl totiž osobou pověřenou výkonem funkce ředitele – je spíš jen slovíčkařením.

Koncert industriální hudby *Wastesound Shift* 13. října (pořadatelů Letmo Productions & KlaNGundKRACH) se správní rada rozhodla zrušit pouze pár hodin před plánovaným konáním, a to z důvodu, že “organizace vystoupení nebyla předem projednána, schválena a smluvně ošetřena s vědomím správní rady Ekotechnického musea” (...) “osoba, která jednala jménem Ekotechnického musea, Lenka Dolanová, nebyla oprávněna vést jednání jménem a na účet muzea a také neinformovala správní radu muzea o svých krocích” a “využívání objektu by se mohlo dostat do přímého rozporu s režimem provozu památkově chráněného objektu.” Mystifikační performance *Základy*, probíhající v těchto dnech na pozemku čistírny, předstírající ohrožení čistírny projektem fiktivní stavební firmy, jejíž součástí byla pozvánka na demonstraci proti zboření čistírny, získala další významy. Leták, vyzývající k zastavení demolice, byl natolik sugestivní, že mu na chvíli uvěřili i v Národním památkovém ústavu. Její organizátoři, kteří chtěli jejím prostřednictvím zkoumat “uvěřitelnost zprávy o zániku čistírny”, získali zajímavou zkušenost; akce znepokojila industriální památkomilovnou veřejnost a rozzlobila členy správní rady.

V současném programu čistírny je zdánlivě vše “v pořádku”: před vánoci proběhl koncert, chystá se výstava, a plánované jsou exkurze pro děti s ekologickým programem. Nelze se však zbavit dojmu, že hlavní pozornost je namířena na sekci “Pronájmy”. Zatímco podrobné informace o pronájmu nalezneme (na stránkách muzea čteme: “Památkově chráněná budova Staré čistírny nabízí netradiční industriální interiér z doby české průmyslové secese pro konání firemních a společenských akcí, svateb, filmování, fotografování, výstav, přednášek a konferencí.”), kulturní program čistírny je záhadou, stejně jako plány budoucího rozvoje. Muzeum má ředitele a výkonného manažera, koordinátorku komerčních akcí, která má na starost i objednávky exkurzí, ekonoma a finančního poradce, tiskového mluvčího a restaurátora a zároveň předsedu správní rady (na jehož popud dostal Martin Holota, v restaurátorských pracích nepochybně daleko sběhlejší, výpověď). Kdo se však stará o to, co je hlavní náplní o.p.s., tedy o vytváření muzejní expozice o historii pražské kanalizace a vývoji parních strojů a techniky, o záchranu a dokumentaci technických památek, o veřejnou technickou knihovnu, o podporu projektů záchrany technických památek a poskytování odborné pomoci (viz. statut o.p.s. ze dne 15.11.2008)?

Naše působení občanského sdružení yo-yo v čistírně v Bubenči myslím narazilo na základní rozpor v představitosti: zatímco nás prostor inspiroval k vymýšlení programu, který by byl v souladu s charakterem budovy a ve shodě s posláním společnosti, která ji na tomto základě dostala k pronájmu, ale zároveň experimentální a aktuální, vedení čistírny zdá se jednat tak, jakoby hlavním měřítkem úspěšnosti měla být finanční soběstačnost. Je na místě se ptát, jestli nenastal čas změřit také poskytovaný obecný prospěch.

Lenka Dolanová, Michal Kindernay, Gívan Belá (yo-yo, o.s.)

Další informace:

O aktivitách yo-yo, spojených s čistírnou: <http://www.yo-yo-yo.org/>

Zpráva organizátorů performance *Základy* a *Vyjádření* Staré čistírny Ekotechnického musea: <http://www.industrialnistopy.cz/2009/>

Vyjádření o.p.s. Stará čistírna – Ekotechnické museum: <http://www.ekotechnickemuseum.cz/index.php/cs/tiskovezpravy>

Statut Ekotechnického musea: <http://www.ekotechnickemuseum.cz/index.php/cs/kontakty>

Vyjádření organizátorů k zázaku akce *Wastesound Shift* například zde: <http://www.polipet.cz/aktualita.php?id=278>